

Szczecin, 04 grudnia 2023r.

prof. dr hab. Agnieszka Samochowiec
Katedra Psychologii Klinicznej i Psychoprofilaktyki
Instytut Psychologii, Uniwersytet Szczeciński
Krakowska 69, 71 - 017 Szczecin

Dziekanat Wydziału Nauk o Zdrowiu

wplynęło dnia 07.12.2023

RPH/M 253/2023

Ocena rozprawy doktorskiej mgr **Katarzyny Świątkowskiej-Stolarskiej**
**„Charakterystyka funkcjonowania poznawczego młodszych adolescentów
z ponadnormatywną masą ciała”**

Promotor: dr hab. n. o zdr. **Monika Mak**

Zgodnie z uchwałą Rady Naukowej Dyscypliny Nauki o Zdrowiu Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego z dn. 27 września 2023r., dotyczącą powołania mnie na recenzenta rozprawy doktorskiej w dziedzinie nauk medycznych i nauk o zdrowiu, w dyscyplinie nauki o zdrowiu mgr **Katarzyny Świątkowskiej-Stolarskiej**, przedstawiam ocenę rozprawy doktorskiej, pt.: „*Charakterystyka funkcjonowania poznawczego młodszych adolescentów z ponadnormatywną masą ciała*”.

W świecie badań i eksploracji naukowych oraz informacji zawartych we wstępie pracy jednym z największych wyzwań dla obszaru zdrowia publicznego stała się otyłość, zwana epidemią XXI wieku. Według szacunków Światowej Organizacji Zdrowia przez ostatnie cztery dekady wskaźniki rozpowszechnienia otyłości wzrosły około trzykrotnie wśród osób dorosłych oraz aż siedmiokrotnie wśród dzieci i młodzieży. Eksperci alarmują, że tak historycznie wysokie dane stanowią „bombę zegarową” dla wyzwań opieki zdrowotnej w przyszłości. Otyłość jest bowiem związana z wieloma powikłaniami dla zdrowia fizycznego oraz psychicznego, a także stanowi czynnik ryzyka przedwczesnej śmierci. Sytuacja ta sprawia, że konieczne staje się podejmowanie szeroko zakrojonych działań – na poziomie indywidualnym, lokalnym, krajowym i globalnym – w celu równoległego zapobiegania występowaniu otyłości, jak również jej skutecznego leczenia. Specjaliści są zgodni, że w tym zakresie potrzebne jest interdyscyplinarne podejście, uwzględniające także rolę psychologa. Efektywna terapia otyłości jest wyzwaniem, ponieważ osiągnięcie istotnej redukcji masy ciała, a szczególnie jej długoterminowe utrzymanie, wymaga konsekwentnego wprowadzenia zdrowych nawyków związanych ze stylem życia, np. zdrowej diety i aktywności fizycznej. Badania pokazują, że w ciągu pięciu lat od zakończenia leczenia

pacjenci odzyskują średnio ponad 80% utraconej masy ciała. To stwarza potrzebę zarówno udoskonalania interwencji terapeutycznych, jak również poszukiwania czynników, które mogą utrudniać pacjentom skorzystanie z terapii. Z perspektywy psychologicznej, jednym z obszarów badań, który zyskał zainteresowanie specjalistów w ostatnich latach, jest funkcjonowanie poznawcze pacjentów z otyłością. Wyniki badań wskazują, że otyłość jest związana z deficytami funkcji poznawczych, szczególnie wykonawczych, co może utrudniać zarządzanie dowolnymi, celowymi działaniami, związanymi z prowadzeniem zdrowego stylu życia. Obszar ten wymaga jeszcze dalszych badań, które umożliwią publikowanie obszernych przeglądów systematycznych, metaanaliz, a także zaleceń dla praktyki terapeutycznej. Dobrą praktyką jest przede wszystkim prewencja, profilaktyka oraz wczesna diagnoza i interwencja.

Niestety ograniczona świadomość społeczeństwa dotycząca zdrowia psychicznego i somatycznego przy się stale poszerzającej się postawie konsumpcjonistycznej sprawia, że powyższe rozważania są często bagatelizowane.

W świetle powyższych refleksji, współczesnych badań i obserwacji klinicznych podjęty obszar eksploracji badawczej przez Doktorantkę jest w pełni uzasadniony.

Dysertacja ma klasyczny układ, całość pracy zawarta jest na 147 stronach. Na początku umieszczono *Podziękowania*, *Streszczenie* w języku polskim i angielskim oraz *Spis treści*.

Streszczenie w języku polskim i angielskim zawiera podstawowe informacje opisowe o projekcie badań, wielkości grupy klinicznej, procedurach badawczych i jego wynikach. Zgodnie z przedstawionym *Spisem treści* pracę otwiera *Wstęp*, będący krótkim wprowadzeniem do teoretycznych podstaw omawianych zjawisk oraz przedstawiający zakres dysertacji.

Kolejny rozdział to *Tło Teoretyczne* dla poszczególnych obszarów zainteresowań badawczych. W poszczególnych podrozdziałach przedstawiono interdyscyplinarny opis i charakterystykę otyłości z różnych perspektyw: biologiczno-medycznej, dietetyczno-fizjoterapeutycznej oraz psychologicznej, koncentrując się na czynnikach powiązanych z otyłością. Szczególnie istotne dla projektu było opisanie związków pomiędzy zaburzeniami funkcji psychicznych i zachowań a nieprawidłowościami w obrębie struktur i czynności ośrodkowego układu nerwowego oraz znaczenia w leczeniu różnorodnych oddziaływań psychologicznych, zwłaszcza terapii behawioralnej i poznawczo-behawioralnej.

Interesującą częścią jest omówienie zagadnień dotyczących funkcjonowania poznawczego u osób z otyłością. Dokonano również szerokiego przeglądu dostępnych badań w tym obszarze.

Z pozycji recenzenta dodam, że dla zrozumienia kontekstu prowadzonych badań i uzyskanych wyników, ciekawym byłoby przedstawienie charakterystyki okresu rozwojowego, w którym znajdują się osoby badane, z uwzględnieniem dynamicznych zmian w ich funkcjonowaniu, przy ujawnianych wspólnie potrzebach czy systemie wartości.

Następnie przedstawiono w rozdziale 3. *Metodologię badań własnych*. Znalazł się tu opis przedmiotu badań oraz sformułowane cele:

1. Porównanie sprawności pamięci werbalnej, pamięci niewerbalnej, hamowania poznawczego oraz elastyczności poznawczej między młodszymi adolescentami z nadwagą, z otyłością oraz z masą ciała w normie.
2. Porównanie sprawności pamięci werbalnej, pamięci niewerbalnej, hamowania poznawczego oraz elastyczności poznawczej między młodszymi adolescentami z ponadnormatywną masą ciała oraz z masą ciała w normie.
3. Kontrolowanie sprawności w zakresie inteligencji płynnej oraz nasilenia objawów depresyjnych w badanej grupie.

Doktorantka, by zrealizować opisane wyżej cele, postawiła pytania badawcze, główne i uszczegóławiające:

- P1. Czy występują różnice w funkcjonowaniu poznawczym młodszych adolescentów z otyłością, z nadwagą oraz z masą ciała w normie?
- P2. Czy występują różnice w funkcjonowaniu poznawczym młodszych adolescentów z ponadnormatywną masą ciała oraz z masą ciała w normie?
- P3. Czy występują różnice dotyczące sprawności w zakresie inteligencji płynnej między młodszymi adolescentami z otyłością, z nadwagą oraz z masą ciała w normie?
- P4. Czy występują różnice dotyczące sprawności w zakresie inteligencji płynnej między młodszymi adolescentami z ponadnormatywną masą ciała oraz z masą ciała w normie?
- P5. Czy występują różnice w zakresie nasilenia objawów depresyjnych między młodszymi adolescentami z otyłością, z nadwagą oraz z masą ciała w normie?
- P6. Czy występują różnice w zakresie nasilenia objawów depresyjnych między młodszymi adolescentami z ponadnormatywną masą ciała oraz z masą ciała w normie?

Autorka sformułowała również hipotezy badawcze:

- H1. Młodszych adolescentów z otyłością oraz z nadwagą charakteryzuje niższa sprawność w porównaniu do młodszych adolescentów z masą ciała w normie w zakresie pamięci werbalnej, pamięci niewerbalnej, hamowania poznawczego oraz elastyczności poznawczej.
- H2. Młodszych adolescentów z ponadnormatywną masą ciała charakteryzuje niższa sprawność w porównaniu do młodszych adolescentów z masą ciała w normie w zakresie pamięci werbalnej, pamięci niewerbalnej, hamowania poznawczego oraz elastyczności poznawczej.
- H3. Młodszych adolescentów z otyłością charakteryzuje niższa sprawność w zakresie inteligencji płynnej od młodszych adolescentów z masą ciała w normie.
- H4. Młodszych adolescentów z otyłością oraz z nadwagą charakteryzuje większe nasilenie objawów depresyjnych od młodszych adolescentów z masą ciała w normie.
- H5. Młodszych adolescentów z ponadnormatywną masą ciała charakteryzuje większe nasilenie objawów depresyjnych od młodszych adolescentów z masą ciała w normie.
- H6. Młodszych adolescentów z ponadnormatywną masą ciała oraz obniżonym nastrojem charakteryzuje niższa sprawność poszczególnych domen poznawczych w porównaniu do młodszych adolescentów z masą ciała w normie oraz obniżonym nastrojem.
- H7. Młodszych adolescentów z ponadnormatywną masą ciała oraz nastrojem w normie charakteryzuje niższa sprawność poszczególnych domen poznawczych w porównaniu do młodszych adolescentów z masą ciała w normie oraz nastrojem w normie.

W dalszej części opisano grupę badaną oraz procedury przeprowadzonych eksploracji.

W badaniu, wzięły udział 94 osoby (48,9% dziewcząt i 51,1% chłopców) w wieku 10-13 lat ($M = 11,95$; $SD = 1,17$), uczęszczające do klas od piątej do siódmej szkoły podstawowej. Kwalifikację do porównywanych grup przeprowadzono na podstawie siatek centylowych wskaźnika masy ciała (BMI) w zależności od wieku i płci, opracowanych przez Instytut Pomnik – Centrum Zdrowia Dziecka. Osoby z normatywną masą ciała zakwalifikowano do grupy kontrolnej ($n = 42$), zaś dzieci z masą ciała powyżej normy – do następujących grup badanych: (a) z nadwagą ($n = 22$); (b) z otyłością ($n = 30$); (c) z ponadnormatywną masą ciała (osoby z nadwagą i otyłością łącznie; $n = 52$).

Co ważne, na udział osób niepełnoletnich w projekcie, uzyskano również zgodę opiekunów prawnych.

Dodam, że istotnym byłoby wyróżnienie jednoznacznych kryteriów włączenia i wyłączenia uczestników do grupy klinicznej. Zabrakło też informacji o uzyskaniu zgody lub opinii komisji etyki badań naukowych prowadzonych badań własnych.

Następnie przedstawiono narzędzia wykorzystane w projekcie do oceny zmiennych: *Kwestionariusz do diagnozy depresji u dzieci i młodzieży z zestawu CDI 2 – wersję do samoopisu, skróconą*; *Test matryc Ravena w wersji standard – forma klasyczna*; *Test 10 słów*; *Test złożonej figury Rey'a*; *Test Stroopa*; *Test go/no go w wersji komputerowej*; *Test sortowania kart Berga w wersji komputerowej*.

Podrozdział kolejny zawiera tabelaryczne przedstawienie zmiennych i opis ich wskaźników, co systematyzuje i ułatwia wgląd w definiowanie i rozumienie badanych cech.

Następnie została omówiona procedura badawcza, w której przedstawiono zaplanowane dwa etapy. Pierwszy etap obejmował wykorzystanie narzędzi możliwych do zastosowania w formie indywidualnej lub grupowej, w zależności od dostępności badanych. Osoby, których rodzice wyrazili zgodę na udział w badaniu, zapraszane były do osobnej sali, w celu zapewnienia możliwie dobrych warunków dla koncentracji uwagi poprzez ograniczenie liczby dystraktorów. Autorka badania rozpoczynała od przedstawienia podstawowych informacji na temat jego przebiegu i pytała również dzieci o zgodę na udział. Następnie osoby badane wypełniały skrócony, samoopisowy *Kwestionariusz do diagnozy depresji u dzieci i młodzieży z zestawu CDI 2* oraz arkusz odpowiedzi dla *Testu matryc Ravena w wersji standard – forma klasyczna (TMS-K)*. Przy każdej z metod autorka udzielała ustnej instrukcji i upewniała się, czy została zrozumiana. Drugi etap badania był możliwy do zrealizowania tylko w formie indywidualnej. Rozpoczął się od około pięciominutowej, swobodnej rozmowy z osobą badaną, mającej na celu nawiązanie pozytywnego kontaktu, oswojenie się z nową sytuacją i obniżenie poziomu stresu. Następnie autorka badania koordynowała udzielanie instrukcji i realizację pozostałych pięciu zadań o charakterze prób eksperymentalno-klinicznych.

Należy podkreślić zaangażowanie *Doktorantki*, która w celu ujednolicenia warunków badania, całą procedurę wykonywana osobiście, jak również jej uważność na potrzeby respondentów, gdyż mając na uwadze komfort i jak najlepszą kondycję psychofizyczną osób badanych, informowane były one o możliwości zgłaszania swoich potrzeb, np. napicia się lub wyjścia do toalety (z czego skorzystały w pojedynczych sytuacjach).

W rozdziale 4. obejmującym strony 91-106, *Doktorantka* przedstawiła uzyskane *Wyniki* na podstawie zgromadzonych danych oraz przeprowadzonych analiz statystycznych. Zawarte są one w tabelach i rycinach, które pozwalają na ich systematyczny i szeroki ogląd.

Dyskusja to rozdział 5, w którym poddano krytyce i ocenie uzyskane dane a rozpoczyna się od szerokiego omówienia wyników badań w oparciu o światową literaturę.

Należy podkreślić, że część ta świadczy o znajomości tematu przez *Autorkę* i stanowi interesujące kompendium wiedzy. Rozważania opierają się na uzyskanych wynikach badań własnych oraz właściwie dobranych materiałach źródłowych, są adekwatne i dobrze wyrażone, wskazują na wszechstronne i interdyscyplinarne rozumienie obszarów poruszanych w projekcie.

Autorka przedstawiła ograniczenia projektu własnego, jak również sformułowała wynikające z badań rekomendacje dla praktyki klinicznej oraz rekomendacje dla przyszłych badań naukowych, dotyczących powiązań pomiędzy nadmierną masą ciała a funkcjonowaniem poznawczym (oraz innymi czynnikami psychologicznymi).

Rozdział 6. *Wnioski* to opis wyjaśnień nawiązujących do uzyskanych wyników w świetle postawionych celów i hipotez.

Autorka podkreśla, że otrzymane wyniki należy interpretować z dużą ostrożnością, ze względu na istotne ograniczenia badania, szczególnie związane z nieoczekiwanym wybuchem pandemii COVID-19, który wpłynął na przebieg prowadzonych badań, jak również mógł istotnie wpłynąć na funkcjonowanie psychofizyczne adolescentów.

Z pozycji recenzenta dodam, że wnioski w odniesieniu do celów i hipotez, sformułowane na podstawie wyników badań, warto byłoby jednak sformułować w postaci zwięzłych punktów, jako zestawienia najistotniejszych twierdzeń wynikających z przeprowadzonego projektu.

Dysertację zamyka *Bibliografia* zawierająca aktualny i obszerny spis polskich i zagranicznych pozycji, które zostało dobrane prawidłowo, potwierdzając znajomość omawianych obszarów. Na końcu pracy zamieszczono *Spis rysunków* odnoszący się do grafów zamieszczonych w części prezentującej wyniki.

Podsumowując, pomimo licznych ograniczeń badania własnego, częściowo specyficznych dla niego, a częściowo powszechnie występujących w badaniach naukowych, ich analiza w połączeniu z wnioskami innych badaczy umożliwia sformułowanie rekomendacji dla przyszłych badań, które mają szansę doprecyzować charakter związków między nadmierną masą ciała a funkcjonowaniem poznawczym, jak również innymi

czynnikami psychologicznymi. Równolegle do prowadzenia kolejnych badań naukowych w niniejszym obszarze, dotychczasowe publikacje umożliwiają także sformułowanie wniosków

do wykorzystania w praktyce klinicznej.

Zostały również wskazane kierunki przyszłych badań. Cenne w przedstawionej do recenzji pracy jest zwrócenie uwagi *Autorki* na te ograniczenia wynikające z metodologii prowadzonych badań oraz szczególnie na fakt, że otrzymane wyniki mają charakter eksploracyjny i wymagają dalszych badań.

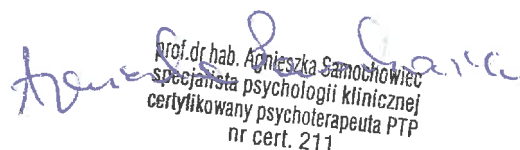
Rozprawa Doktorska została przygotowana niezwykle starannie pod względem edytorskim. Do przedstawionej pracy nie mam zastrzeżeń merytorycznych a nieliczne uwagi nie pomniejszają wartości pracy i nie wpływają na ogólną, pozytywną jej ocenę.

Zaprezentowana praca pokazuje właściwy poziom przeprowadzonej analizy i syntezy zgromadzonych danych w badaniu własnym a sformułowane rekomendacje uważam za szczególnie znaczące z punktu widzenia praktyki klinicznej, uzupełniają one bowiem wiedzę z pogranicza.

Podsumowując, zakres naukowych zainteresowań wybrany przez *Doktorantkę* mgr **Katarzynę Świątkowską-Stolarską** jest jak najbardziej aktualnym problemem badawczym. Praca spełnia kryteria rozprawy doktorskiej, stanowi samodzielne rozwiązanie problemu naukowego.

Przedstawioną do oceny rozprawę uważam za przykład ważnych i nowoczesnych badań, których istotnym atutem jest prowadzenie badań interdyscyplinarnych, na pograniczu wielu specjalizacji. W mojej ocenie wnioski stanowią punkt wyjścia do prowadzenia dalszych poszukiwań naukowych i klinicznych, i mogę jedynie zachęcać do podejmowania następnych wyzwań związanych z tym obszarem badań.

W końcowej ocenie stwierdzam, iż rozprawa doktorska mgr **Katarzyny Świątkowskiej-Stolarskiej** pt.: „*Charakterystyka funkcjonowania poznawczego młodszych adolescentówz ponadnormatywną masą ciała*”, spełnia warunki określone w art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2023 poz. 742 z późn. zm.). Wobec powyższego mam zaszczyt przedstawić Radzie Naukowej Dyscypliny Nauki o Zdrowiu Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego wniosek o dopuszczenie mgr **Katarzynę Świątkowską-Stolarską** do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Prof. dr hab. Agnieszka Samochowiec
specjalista psychologii klinicznej
certyfikowany psychoterapeuta PTP
nr cert. 211